

LEYLA İLE MECNUN

Doğum

(Leyla'nın doğumu için sonradan Mecnun'un söylediği)

Çiğ düştü göklerden
Ve bir bahar günü doğdun sen

Güvercinler geçti menekşelerden
Ve bir bahar günü doğdun sen

Kendi kendine ayna olan nergislerden
Leylâkların gün doğuşu ürperişinden
Zambakların kıyı kıyı bakışından
Geldin sen
Ve rüzgârlar karları süpürdüğünde
Ve insanı çıldırtan kuş sesleri işitildiğinde
Birden bire aydınlandı annenin yüzü
Ve bir bahar günü doğdun sen

İlkin horozların gözüne göründün
Dünyaya haber verdiler ötelere
Baban yeni dönmüştü eve iraklardan
Birden aydınlandı annenin yüzü
Ve bir bahar günü doğdun sen

Marta bakan biliyordu geleceğini
Nisana bakan görüyordu alaca renklerini
Kızıl ve yeşil seherini
Mayısa bakan buldu seni
Ve bir bahar günü doğdun sen

Sana Leyla dedim Suna dedim şiirlerde şarkılarda
Gerçek adın bir fisilti gibi kaldı ağızlarda dudaklarda
Çatlar yüreğim bir nar gibi o sırrı anar da
Avunurum doğumundan gelen muştulu armağanlarla
Melekler gökten geldi armağanlarla
Ve bir bahar günü doğdun sen

...

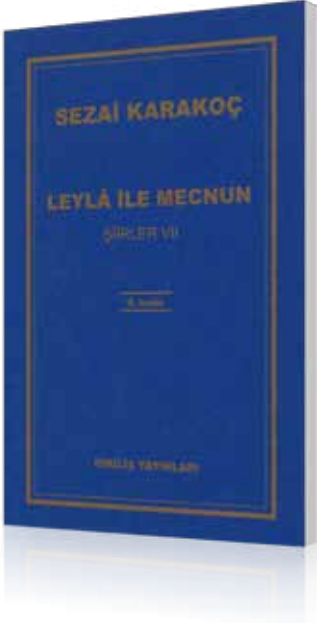
Leyla Kim Mecnun Nereli

Hicabi KIRLANGIÇ

Leyla ve Mecnun hikâyesi, bilindiği gibi bir Arap hikâyesi olup geçmiş olduğu eskilere dayanır. Hikâye, ilk kaynaklara bakılacak olursa, sıradan bir aşk hikâyesidir. İki ayrı kabileye mensup olan Leyla ile Kays/Mecnun, çocuk yaşlarda mektepte birbirlerine âşık olurlar. Hikâyenin devamında da karşılıklı aşk sürmektedir ama ölüme kadar kavuşamayı söz konusudur. Aşkın karşılıklı oluşu, kavuşmayla neticelenmeyişi ve ön plandaki âşğın (Kays'ın) mecnun oluşu, bu hikâyeyi asıl ilginç kılan unsurlar değildir nazarınca. Hikâyeyi asıl ilginç kılan, onun şifahi bir halk hikâyesi olmaktan sıyrılarak dünyanın ilgisine mazhar olan bir hikâyeye dönüşmesi ve yazılı edebiyatın en rağbet edilen hikâyelerinden biri hâline gelmesidir. Daha önemlisi ise, Arap dilinde ağızdan ağza anlatılacağı bir hikâyenin başka bir dille, Farsçayla dünya edebiyatına açılmasıdır. Farsçanın bilge şairi Genceli Nizâmî'nin bu hikâyeye nereden ilgi duyduğunu tam olarak bilme imkânımız yok. Ama şunu biliyoruz ki bu ilgi sonucu onun hikâyeyi Farsça nazma dökmesi sayesinde hem dünya edebiyatı bir şaheser kazanmış hem de dünya şairleri işleyecekleri yeni bir hikâye bulmuşlardır. Böylelikle Nizâmî, o meşhur beşleme (hamse) içerisinde yer alan Leyla ve Mecnun'u yazdıktan sonra Farsça ve Türkçede birçok Leyla ve Mecnun manzumesi kaleme alınmıştır. Farsça ve Türkçe Leyla ve Mecnun hikâyelerinin toplam sayısı yirmi kadardır.

Bu manzumeler, genel anlamda birbirinin tekrarları gibi görünse de ayrıntılara girildiğinde her şairin hikâyeye farklı yönler kazandırdığı görülür. Mesela hikâyenin ilk nâzımı Nizâmî, hikâyenin asıl kaynağı olan çöle ilişkin unsurları çoğu zaman aslına uygun bir şekilde şiirleştirirken, Hindistanlı şair Emîr Husrev Dihlevî, ona kendi çevresinin unsurlarını daha ziyade katar. Türkçe yazan Fuzûlî ise aslında kendi yaşadığı toprakların ürünü olan bu hikâyeyi daha büyük bir duyusuyla anlatır. Fuzûlî'den önce ve sonra bu hikâyeyi Türkçe olarak nazmeden şairlerin eserleri, ne yazık ki gölgede kalmış olup en azından araştırmacıların ilgisine konu olmayı beklemektedir.

Leyla ile Mecnun hikâyesi, modern dönemle birlikte tarihî bir hikâye olarak kalmış görünürken, Türkçenin büyük bir şairi çıkıp onu kısa süre-

liğine de olsa diriltmiş, bu hikâyenin, aşkın mesajını bu çağa getirmiştir. Sezai Karakoç, modern gazel ve mesnevileriyle (burada gazel ve mesneviyi bilerek kullanıyorum ve bir biçim olarak değil bir tür olarak söz konusu ediyorum) şiirimizin “bedüzzaman”ı (ihyacı, zamanda biricik) sayılmayı hak eder. İlk eserlerinden son eserlerine dek sağlam bir yeni şiir inşa eden ve geçmişle gelecek arasında şiir köprüleri döşeyen Karakoç, Leyla ve Mecnun’la da farklı bir köprü kurmuştur.

Bu girişten sonra Sezai Karakoç’un Leyla ve Mecnun’unu kısa bir tahlile tabi tutmaya çalışacağım.

Manzumenin kompozisyonu, aynı hikâyeyi işleyen klasik manzumelerden biraz farklıdır. Klasik eserlerde hikâyeden bağımsız bir giriş bölümü vardır, tevhit, naat ve zaman hükümdarına

övgü gibi. Karakoç ise farklı bir giriş yapar. Çölde gece vakti, çadırda ev sahibiyile onun ihtiyar konuğu arasındaki sohbetle başlar eser. Bu giriş şiirselliği yüksek sayılabilecek konuşmalar barındırır. Bu girişten ana hikâyeye dair açıktan bir karine/ipucu belirmez aslında. Ama biz söze konu hikâyeyi bildiğimiz için bu girişi hikâye için bir hazırlık olarak okuruz.

Birinci bölüm, hikâye kahramanlarının doğumları ekseninde şekillenir. Önce Leyla’nın doğumu üzerine anlatılanlar yer alır. İlk Mecnun’dur konuşan. Sonrasında bir yer yaratığıyla bir gök yaratığı konuşur bu doğum vesilesiyle. Devamında rüzgâr, bebek Leyla’ya ninni söyler. Sıra Mecnun’un doğumuna gelir. Onun doğumu da bir kutsiyet hâlesi içerisinde anlatılır. Âdeta bir naattır bu kısım.

“İkiz Alınyazısı” başlığını taşıyan ikinci bölümde, Leyla ile Mecnun’un birbirlerine âşık olma serüveni anlatılır. Şair, bu aşka daha üst bir anlam yüklemek eğilimini bu bölümün ilk kısmında açığa vurur. Şiirin ve hatta nazmın da sınırlarını biraz esneterek şu cümleleri kurar burada:

“Kabul etmiyorum ki aşkları okulda başlamış olsun / Bir ilk yakınlıktan ileri varsın / Gerçi o iklimlerde erken ergenleşir insan / Yine de okul yaşlarında aşamaz o duvarı insan / Ama aşk ki ezeli bir tanışıklıktır / Doğmadan önce başlamışlıktır.”

Burada klasik hikâyelerde Leyla ile Mecnun'un mektepte birbirlerini görüp âşık olduklarına dair anlatıma gönderme ve bir nevi itiraz vardır. O eski manzumelerde de aşkın semaviliği ihsas edilirse de bu belki çok daha sonra, hikâyenin sonlarında yapılır. Oysa günümüz Leyla ve Mecnun şairi, ihsas etmenin ötesinde açıkça ilan etmektedir bunu.

İkinci bölüm daha ziyade Mecnun üzerinden gelişir; hemen hemen hep Mecnun'dur anlatılan. Leyla'nın aşkından pek söz edilmez. Klasik hikâyelerde de Leyla geri planda kalırsa da Leyla'nın aşkını anlatan beyitler daha fazladır. Bu durum, anlatılmakta olan aşkın semaviliğinin ve maşukun erişilmez oluşunun bir tezahürü olabilir Karakoç'un eserinde. Yani bu geri planda bırakışla Leyla'nın kimliği üzerinde bir gizem oluşur ister istemez. Bu bölümde olayların ana çerçevesi klasik versiyonlarıyla büyük ölçüde örtüşürse de hikâyeye yer yer yeni unsurlar ve kurgular dâhil edilir.

Üçüncü bölüm, “çöl destanı” veya “çöl güzellemesi” diye niteleyebileceğimiz bir girişle başlar ve bir bakıma sebab-i telif/anlatış gerekçesi sayılabilecek uzunca bir konuşmayla devam eder. “Şairin kuşkusu” başlıklı kısımda sebab-i telif, tıpkı kadim şairlerin edasıyla, yer yer de modern bir mantıkla dile getirilir. Buradaki belirgin farklılık, “sebab-i telif”in giriş bölümünde değil de üçüncü bölümde yer alışıdır. Şair, bu kısımda Leyla ve Mecnun hikâyesi nazmetmede haklı bir üne erişmiş üç şairi, Nizâmî, Molla Câmî ve Fuzûlî'yi zikreder. Bu şairlerin sözleri üstüne söz söylemenin zorluğunu vurgular. Bu zorluk, sahici olmakla birlikte şairane bir teveccüh olarak anlaşılabilir. Çünkü eski şairlerde de önceki şairlere yönelik övgü dozu yüksek ifadeler hep vardır ve daha ziyade bir iltifat mahiyeti taşır. Çünkü bu övgünün ve aşılmazlık ifadesinin ardından şair, kendi şiirinin gücüne vurgu yapmayı ihmal etmez. Eskilerden farklı olarak Sezai Karakoç'un bunu yapmadığını, bir tefahüre yönelmediğini söyleyebiliriz. “Parantez” başlıklı kısımda, eleştirilere cevap veriş de günümüz okuyucusuna ilginç gelse de bu tavır klasik şairlerin tavrından pek farklı değildir. Ne ki buradaki “Edebiyat Partisinin Sürekli Muhalefet Lideri” dizesi, şiirde kendini yabancı hissediyor olmalıdır.

Üçüncü bölümün hikâye kısmına oranla biraz uzun olan giriş kısmından sonra asıl hikâyeye dönüş yapılır. Anlaşıldığı kadarıyla şair, hikâyeye uzun bir süre ara vermiş ve bu aradan sonra hikâyenin gelişme ve sonuç kısımlarını kurgulamaya çalışmıştır. Görünen o ki hikâye tam olarak gelişmeden sonuca doğru hızla akmaktadır. Bu bölümde de olaylar Mecnun üzerinden yürür. Bu kısım, yenilikler ve özgün yönler barındırmaktadır. Bu arada Mecnun çölde bir bilge hâline gelmiştir. Ayrıca Mecnun üzerinden anlatılanlar hep gelmesi beklenen “Rahmet Peygamberi”ne işaret etmektedir âdeta. Bu işaret, eski versiyonlarda belli değildir. Buradan şairin, günümüz insanının âdeta çölleşmiş kalplerinin bu rahmet peygamberinin mesajına ne kadar da susuz olduğunu ima ve

ifade etmek için bu hikâyeyi vesile kıldığı sonucunu çıkarabiliriz. O, belki de sırf bunu yapmak için bu çöl hikâyesini bize anlatır. Bununla birlikte üçüncü bölümde bir acele sezilmektedir. Klasik versiyonlarda, belki de şifahi geleneğin bir uzantısı olduklarından, uzun uzadıya anlatılan olaylar burada hızlandırılmış bir film şeridinden yansır sanki. Mesela Leyla'nın başka biriyle evlenişi, Mecnun'un babasıyla annesinin ölümü bize birkaç dizeyle haber verilir. Sanki şair bu tavrıyla, bu tali konular üzerinde durulmayıp asıl anlatılana odaklanmamızı telkin eder.

Hikâyenin sonu, dördüncü bölümde nazma dökülür. Kısa bir bölümdür; ölüm olarak görünen ve aslında ebedî diriliş olan bir final. Hikâyenin sonunda Mecnun da, Leyla da birer ışığa dönüşerek göğe süzülür. İki ışık gökte buluşur. İyi son.

Sezai Karakoç'un Leyla ve Mecnun'u daha kapsamlı bir tahlil ister aslında, ama bu yazının hacmi içerisinde sadece bazı noktalara değinmek gerekliydi. Mesela, şairin kadim şairleri yüceltirken kadim dönemi de yüceltişini ve bugünü çirkin görüşünü genişçe ele almak faydasız olmayacaktır. Ayrıca bu şiirin kelime hazinesi üzerinde durulabilir. Mesela "kent" ve "şehir" kelimelerini sıklıkla kullanan şairin bu iki kelimedenden ayrı şeyler mi kastettiğini irdelemek boş bir çaba olmayacaktır. Bu eserde ele alınacak daha birçok konu var. Bazı yazılar yazılmadı değil tabii. Yine de bu eser, yeni bir teze konu olmalı.